

ПЕРСПЕКТИВИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Розглядається питання місії глобалізації вищої освіти України з іншими європейськими країнами, стратегічні цілі утворення єдиного європейського простору вищої освіти, яке повинно сприяти забезпеченню національної та міжнародної безпеки, що обумовлює покращення життя кожної людини і кожної країни.

Ключові слова: глобалізація, вища освіта, загрози національній та міжнародній безпеці, політика, міжнародне право.

Рассматривается вопрос миссии глобализации высшего образования Украины с другими европейскими странами, стратегические цели создания единого европейского пространства высшего образования, которое должно способствовать обеспечению национальной и международной безопасности, что обуславливает улучшение жизни каждого человека и каждой страны.

Ключевые слова: глобализация, высшее образование, угрозы национальной и международной безопасности, политика, международное право.

The question of globalization of higher education mission of Ukraine and other European countries, the strategic objectives of establishing a single European higher education, which should contribute to national and international security, which makes improving the lives of every person and every country.

Key words: globalization, higher education, threats to national and international security, politics, international law.

У сучасній політичній науці однією з ключових проблем є осмислення і теоретичне відтворення світових процесів у глобальному вимірі, яка зумовлена тенденцією світового розвитку. Крім економічної, політичної і військової сфер, глобалізація безпосередньо торкається і впливає на гуманітарний поступ суспільства. Навколо глобалізації вищої освіти сучасна філософія розвитку людства.

Розширення складу та збільшення різноманіття політичних акторів призвів до паралельного існування в традиційних міждержавних відносин нових акторів «поза суверенітетом», що забезпечило відмову від біполярної системи міжнародних відносин на користь багатопольярної світової системи. Глобалізм як течія суспільно-політичної думки – це рух за об'єднання світу під всесвітнім урядом на федеральній основі, передбачаючи планетарну інтеграцію із переходом від множинності до світової єдності.

Проблеми, які постають перед людством мають різну природу, тому що одні з них є наслідком політики, інші – науково-технічної революції та соціальних потреб людства. Разом з тим визнається, що процес глобалізації об'єктивний і неминучий, оскільки фіксує потреби людської цивілізації на сучасному етапі історичного розвитку.

Отже, під проблемами, які вирішує глобалізація, слід розуміти сукупність життєво важливих проблем, від яких залежить прогрес людства.

Глобальні проблеми виникають у планетарному масштабі, є комплексними та взаємозалежними. До них можна віднести проблему ліквідації відсталості економічної та культурної, проблему вдосконалення освіти, проблему боротьби з злочинністю, проблему захисту життя людини та навколишнього середовища, проблему збереження миру. Отже, головні характеристики глобальних проблем можна підсумувати наступним чином – планетарні масштаби впливу, комплексність та взаємозалежність, значна гострота, динамізм [5, с. 115].

У цілому глобалізація вищої освіти як міжнародне явище означає якісно новий рівень співпраці чи взаємодії різних країн у світовому масштабі. Це явище посилює їх взаємозалежність, а отже, знижує рівень національного суверенітету держав та обмежує їхнє право діяти у внутрішній і зовнішній політиці згідно з національними інтересами. Наприклад, економічне співробітництво держав призвело до виникнення транснаціональних корпорацій, що не мають кордонів, майже незалежні від державного управління і визнаються окремими суб'єктами міжнародних відносин.

Важливо зрозуміти як у сучасних умовах процес глобалізації вищої освіти в контексті європейської інтеграції вплине на Україну, її національні інтереси, безпеку, стратегію розвитку вищої освіти, засоби та цілі. Поза сумнівом, унаслідок процесу глобалізації, зокрема й у вищій освіті, формується новий світовий порядок, який домінуватиме у XXI столітті й визначатиме головні засади міжнародної стабільності та нашої вітчизняної безпеки. Країни повинні оцінюватися не лише за рівнем їх внутрішньої демократизації, але і за тим, наскільки вони глобалізовані [1, с. 191].

Єдиний простір вищої освіти в Європі створює умови, за яких Україна стає відкритою, що породжує для української вищої освіти нові можливості поступального розвитку та нові загрози. Нові типи загроз міжнародній стабільності, не тільки в гуманітарній сфері, а й в економічній, екологічній, інформаційній сферах, призвели до зміни світового порядку. Так звані, асиметричні загрози чи засоби впливу, які виникають, як правило, всередині держави – тероризм, неконтрольована міграція, розповсюдження наркотиків і зброї, інформаційні війни, поширення бідності. Таким чином, особливість асиметричних засобів полягає в їх здатності здійснювати психологічний ефект на більш сильного противника, вражати його не стільки фізично, скільки психологічно [9, с. 73]. Ці засоби базуються на орієнтації та дезорієнтації керівництва країн, військового керівництва та особового складу збройних сил, цивільних громадян країни противника з метою впливу на їх волю і свідомість, а також зміцнення морально-психологічної стабільності власного суспільства [9, с. 73]. З цього всього випливає, що збільшення невідповідності рівню розвитку країн третього світу до провідних країн з ринковою економікою спричиняє загострення напруги у всьому світі і, на нашу думку, на пряму залежить від кількості освіченого населення і рівня якості вищої освіти.

Головна місія вищої освіти – підготовка і виховання людей з орієнтацією на довгострокову перспективу, а не на вирішення короткотермінових завдань, пов'язаних з адаптацією робочої сили для потреб ринку. Найвища ціль освіти – розвиток людини і підвищення його внеску у зростання соціально-економічного добробуту шляхом виховання в дусі громадянства і створення умов для навчання впродовж усього життя [7, с. 21]. Професійна освіта є не просто передачею певних фактів, знань та методик. Це також процес навчання моральним нормам, завдяки яким професійні стандарти є вищими за власні інтереси професіонала [11, с. 4].

Зіткнувшись з перспективою самознищення у технічному чи екологічному вимірі, людство почало прискіпливіше відстежувати можливі загрози безпеці, де освіта повинна відіграти вирішальну роль, як галузь, що допомагає формувати суспільну думку, пізнати світ, інтерпретувати ті явища, які відбуваються в ньому і

забезпечити виховний процес. Нам необхідно стати рівноправним членом побудови європейського простору освіти і науки (Болонського процесу) і трансформувати в прискорений науково-технологічний прогрес ту ментальну революцію, яка прискорилась у нас наприкінці 2004 року [6, с. 93].

З політологічної точки зору глобалізація вищої освіти змінює міжнародну освітню політику, включаючи підтримку більш продуктивних глобалізованих освітніх зв'язків. Національний інтерес починає орієнтуватися на необхідність адаптації до процесів глобалізації, ефективного входження у світову освітню систему, що є запорукою розвитку економічного потенціалу, забезпечення внутрішньої стабільності і гуманітарного поступу. У такій системі міжнародних відносин межа між зовнішньою і внутрішньою політикою поступово зникає. Болонський процес – це приклад виходу глобалізації за межі створених у післявоєнний період інститутів колективної безпеки.

Гуманітарна безпека України не може бути гарантована без співпраці на регіональному і світовому рівнях. Головне завдання під час глобалізації вищої освіти – створити прозорі та однакові правила гри, які повинні знайти відображення на рівні національного та міжнародного законодавства, тоді ми зможемо говорити про єдиний простір вищої освіти в Європі. Процес об'єднання Європи триває, його поширення на Схід супроводжується формуванням освітнього і наукового простору та розробкою єдиних критеріїв і стандартів у цій сфері в масштабах усього континенту [3, с. 12].

Гегемонія будь-якої держави чи держав не допустима, в основі співробітництва має лежати рівність, чесність та прозорість. Домінування створюватиме напругу по всій системі, через агресію буде проявлятися почуття образи та пригнобленості. Разом з цим збільшуватиметься кількість осередків воєнних конфліктів, розширюватиметься діяльність екстремістських, сепаратистських, релігійних і терористичних рухів та організацій, зростатиме незаконний обіг зброї й наркотиків, збільшуватиметься нелегальна міграція, зливатимуться державні й кримінальні структури, поширюватимуться міжнародні корупційні угруповання [2, с. 16].

Викликають довіру європейські стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості освіти у вищій школі, які можна використати як приклад якісного співробітництва і забезпечення консенсусу. У зв'язку з тим, що кількість населення різна, кожна країна матиме по голосу, який буде визначатися внутрішнім волевиявленням її громадян у формі референдуму. Колегіальний орган, який складатиметься з одного представника від кожної країни-учасниці, що представлятиме не власне бачення, а думку громадян, визначатиме остаточне рішення. Міжнародна агенція із забезпечення законного прийняття рішення

перевірятиме стан достовірності волевиявлення народу. Фактично європейська система забезпечення якості вищої освіти нині реалізується на трьох рівнях: на рівні кожного вищого навчального закладу, на рівні держави та на міждержавному рівні, зокрема серед тих держав європейської спільноти, які є учасниками Болонського процесу [10, с. 386].

Дуже важливим питанням в умовах глобалізації вищої освіти і демографічної кризи в Україні залишається вітчизняний експортний потенціал. За даними Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України [13], найбільшими центрами підготовки іноземних студентів в Україні є Харків (9,8 тис.) і Київ (6,8 тис.). Надання освітніх послуг іноземцям на умовах контрактів з оплатою за навчання дозволило вищим навчальним закладам України у 2008/2009 навчальному році заробити 70 млн. доларів США, а також забезпечити робочим місцем 4 тисяч викладачів. За 2009-2010 навчальний рік у 201 вищому навчальному закладі здійснювали підготовку 42,8 тис. іноземців із 133 країн світу, в тому числі на умовах контрактів з оплатою за навчання 40,8 тис. осіб, за рахунок державних стипендій України – 2 тис. осіб. Сьогодні в Україні навчається 2,6 млн. студентів, більшість з них народилася у 1988-1992 роках. Через 10 років до вищих навчальних закладів вступатимуть абітурієнти, що з'явилися на світ у 1997-2001 роках, а народжуваність у цей час було вдвічі меншою.

Єдиний простір вищої освіти – це складна міжнародна структура, суб'єкти якої встановлюють правила зв'язків між ними і іншими елементами. Представники державної влади, яким довірили своє життя громадяни, презентують національні інтереси власних громадян у міжнародній спільноті і дбають про захист їх від зовнішніх і внутрішніх загроз. В Болонському процесі міжнародне право де-юре матиме перевагу над національним внутрішнім правом, а отже держави не зможуть зазіхати на територію суверенності міжнародного середовища. Де-факто ситуація може скластися інша. У переважній більшості держави прагнуть користуватися внутрішнім законодавством, яке більш прийнятне для них.

Звісно, освіта не відноситься до військового, оборонного чи економічного співробітництва, але результат її діяльності до цих стратегічно важливих сфер має безпосереднє відношення. Тобто сумнівним стає принцип невтручання у внутрішні справи, який може стати летальним від недосконалих механізмів та засобів регулювання процесу співробітництва, особливо при вирішенні конфліктних ситуацій. Проблему застосування військової сили, політичної і суспільної консолідації необхідно вирішувати через глобалізацію вищої освіти. Вища освіта повинна навчити людство сприймати світ через призму пріоритетності принципу захисту прав людини – право на життя, на віросповідання, на освіту, на працевлаштування,

на екологічно чисте середовище, на житло та ін. Національне і міжнародне право в ідеалі мають бути побудовані так, щоб максимально захищати права людини [8, с. 14].

Глобалізація європейської вищої освіти призведе до рівних можливостей її учасників на основі міжнародного права, через яке сила буде приборкана нормами, які є гарантами запобігання злочинам. Протилежна тенденція сучасності – «глобальний парад суверенітетів». Вона розвивається в руслі ідей політичного лібералізму і загрожує перетворити світ на суцільний хаос і поставити його на грань величезного катаклізму [12, с. 60].

Узагалі, на нашу думку, якісна передова вища освіта – це та сфера гуманітарної політики, яка здатна об'єднати світ, незважаючи на віросповідання, традиції, політичний режим. Ми повинні розуміти, що основна ідея, мета та ціль глобалізації вищої освіти – це світовий поступ. В основі соціально-політичних трансформацій замість «державницької» має бути «людиноцентрична» модель, закладена в систему законодавства розвинутих європейських держав [4, с. 25].

Українське бачення світу в ХХІ столітті впливає із глобалізаційних процесів. На Україну в значній мірі впливають спочатку внутрішні, а потім зовнішні чинники. Географічне розташування, колосальний потенціал перейняття досвіду, природа нашої держави – зумовлює нас знаходитися в глобалізаційному процесі з європейськими країнами. Політична стабільність в Україні та дотримання міжнародних домовленостей у виконанні всіх умов Болонського процесу забезпечать нам входження до єдиного європейського простору вищої освіти. Через співробітництво у вищій освіті ми зможемо зарекомендувати себе в Європі як надійного, впливового партнера, що в майбутньому примножить інвестиції не лише в розвиток освіти і науки. Посилюючи взаємовплив у гуманітарній сфері, Україна досягне глобалізації політичних, економічних, військових, оборонних відносин з країнами Європи.

Забезпечення гуманітарної національної безпеки пов'язане із запобіганням внутрішнім і зовнішнім загрозам, що можуть відбирати духовні, моральні, культурні цінності, а в деяких випадках ці загрози призводять до втрати життя. Жодне суспільство не здатне на виживання без забезпечення національної безпеки. Гуманітарна вітчизняна безпека потребує концептуального підходу, зважаючи на історичні показники приналежності нашої Батьківщини до тієї чи іншої держави.

Інтеграційні процеси у сфері вищої освіти посилюють рівень національної безпеки України в умовах зростання світового суперництва за висококваліфікованих фахівців, престиж навчальних закладів і контрактних абітурієнтів. Українці та іноземці відновлять довіру до вітчизняної системи освіти, крім того, розкриється освітній експортний потенціал нашої Держави.

Консолідація європейських країн для захисту власних інтересів проявляється в поглибленні взаємозалежності. Цей процес зумовлений постійним економічним розривом, який набуває незворотного характеру. Головним завданням міжнародного співробітництва в Європі залишається перспектива розширення Європейського Союзу через інтеграцію решти країн, яка забезпечить зменшення економічного розриву.

В історії людства відбулося знецінення силової політики як визначального фактору в міжнародних відносинах. Після таких змін особливо масштабною здається трансформація міжнародної системи у глобальний тип мислення і інтеграційний підхід до міждержавних стосунків. У наш час економічно вигідніше і ефективніше забезпечити державу природними та людськими ресурсами за допомогою співробітництва. В умовах геоekonomіки збільшується розрив між групою розвинених країн і країн третього світу і веде до перегрупування сил, який у значній мірі, крім правильних реформ і політичної стабільності, забезпечується науково-технічним розвитком суспільства.

Порядок денний світової політики визначається відносинами сучасних лідерів і тих держав, які намагаються змінити свої позиції на міжнародній арені. Перш за все, такий стан справ зумовлений небажанням Європейським Союзом сплатити завищеної ціни нестабільності і беззаконня на внутрішніх територіях. В умовах глобального світового порядку відбулося зміщення акцентів з національної безпеки на безпеку людини. Отже, нарешті світова спільнота досягла розуміння, що в

центрі будь-якого політичного рішення стоїть людина.

Міжнародне право в умовах глобалізації є могутнішим знаряддям стримування амбіцій, що гарантує національну безпеку і Українській Державі. Співробітництво країн-членів Європейського Союзу демонструє рух в обмеженому суверенітеті до зміцнення системи міжнародного права, що характеризується різноманітними нормами, процедурами регулювання міжнародних відносин. Взаємозалежність вимагає зростаючої наукової, освітньої, інформаційної інтенсифікації по всій системі.

Україні, як країні, що розвивається, необхідно орієнтуватися на передові європейські технологічні, організаційно-управлінські та соціально-економічні стандарти. З часом це призведе не до роз'єднаності країн регіону, а до їх зближення на підставі глобальної взаємодії, яка посилюється. Така тенденція забезпечить національну і міжнародну безпеку на основі конструктивного співробітництва.

Отже, відповідність вищої освіти сучасним вимогам означає сприяння стійкому поступу людства і становлення світового порядку через призму інтересів людини. Тому розвиток співробітництва у вищій освіті, пропонуючи відповіді на проблеми розвитку країни і її регіону, – це превентивні міри щодо боротьби із гуманітарною деградацією, із злиднями, соціальним розколом, відсутністю моралі та духовного збагачення суспільства. Сутність покликання освіти в потенціалі забезпечення суспільної безпеки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бжезинский Зб. Выбор. Глобальное господство или глобальное лидерство [текст] / Зб. Бжезинский ; пер. с англ. – М. : Междунар. Отношения, 2005. – 288 с.
2. Гвоздь В. І. Стан та основні напрями захисту національних інтересів держави в сучасних умовах [текст] / В. І. Гвоздь // Наука і оборона. – 2009. – № 2. – С. 15–19.
3. Гостева К. Болонський процес і основні принципи та етапи формування зони європейської вищої освіти [текст] / К. Гостева // Імідж сучасного педагога. – 2010. – №3. – С. 12–15.
4. Гуманітарна політика Української Держави в новітній період : [монографія] [текст] ; за ред. С. І. Здіорук. – К. : НІСД, 2006. – 403 с.
5. Коппель О. А., Пархомчук О. С. Міжнародні системи та глобальний розвиток : [навчальний посібник] / О. А. Коппель. – 2-ге вид., стереотип [текст] – К. : ВПЦ «Київський університет», 2004. – 320 с.
6. Корсак К.В. Не у вивіє справа... [текст] / К. В. Корсак // Політика і час. – 2006. – № 1. – С. 87–93.
7. Кремень В. Г. Гуманітарна складова суспільної безпеки / В. Г. Кремень // Національна безпека: український вимір : зб. наук. ст. [текст] / Рада нац. безпеки і оборони України, Ін-т пробл. нац. безпеки ; редкол. : Горбулін В. П. (голов. ред.) [та ін.]. – К., 2009. – Вип. 6 (25). – С. 14–22.
8. Парахонський Б. О., Троцький Я. О. Відстаючи від еволюції суспільства [текст] / Б. О. Парахонський, Я. О. Троцький // Політика і час. – 2005. – № 12. – С. 7–18.
9. Перепелиця Г. М. Асиметричні стратегії в гарантуванні міжнародної безпеки [текст] / Г. М. Перепелиця // Політика і час. – 2005. – № 7. – С. 64–76.
10. Україна в Європі: пошуки спільного майбутнього [текст] / за редакцією доктора історичних наук, професора А. І. Кудряченко. – К. : Фенікс, 2009. – 544 с.
11. Фукуяма Ф. Що таке соціальний капітал? [текст] / Ф. Фукуяма // День. – 2006. – 17 жовтня. – № 177. – С. 4.
12. Шергін С. Відповідальність лідерів і доля аутсайдерів [Текст] / С. Шергін // Політика і час. – 2006. – № 7-8. – С. 49–61.
13. Доповідь Міністра освіти і науки, молоді та спорту України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mon.gov.ua/newstmp/2010/23_04/2/doc.doc

Рецензенти: Колісниченко А. І., д.і.н., професор;
Ярошенко В. М., к.політ.н., доцент.